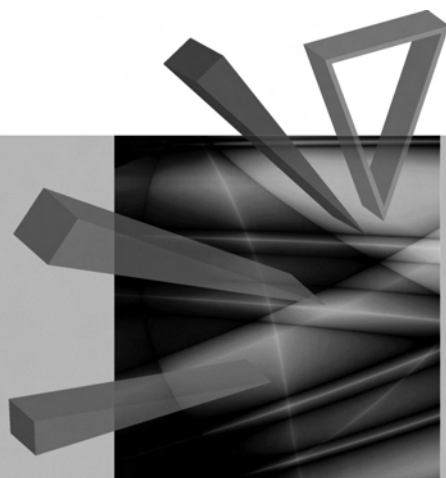


PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

244

Problemy rozwoju regionalnego



Redaktorzy naukowi
Elżbieta Sobczak
Andrzej Raszkowski



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Piotr Bury, Beata Filipiak, Tadeusz Grabiński, Anna Malina, Danuta Stawasz,
Edward Stawasz, Eugeniusz Wojciechowski

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Aleksandra Śliwka

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon,
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-229-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Klasyfikacja dynamiczna europejskiej przestrzeni regionalnej ze względu na poziom identyfikatorów innowacyjności typu Output	15
Marek Szajt: Zmiana pozycji innowacyjnej regionów w rozszerzającej się Unii Europejskiej	29
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innowacyjność a rozwój regionalny – model miękki	39
Katarzyna Widera: Analiza porównawcza poziomu innowacyjności regionów	48
Elżbieta Sobczak: Statystyczna analiza pracujących według intensywności działalności B+R w państwach Unii Europejskiej.....	56
Malgorzata Markowska: Klasyfikacja unijnych regionów ze względu na dynamikę charakterystyk innowacyjności (w zakresie Output)	66
Dariusz Głuszczuk: Regionalny system innowacji – ujęcie definicyjne i modelowe (dyskusje na gruncie teorii).....	81
Andrzej Sztando: Ocena systemów wdrażania regionalnych strategii innowacji – raport z badań.....	90
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: Ocena pozycji polskich regionów ze względu na inteligentną specjalizację w europejskiej przestrzeni z wykorzystaniem klasyfikacji rozmytej.....	102
Anna Beata Kawka: Wpływ jakości kapitału ludzkiego na rozwój regionalny	114
Iwona Skrodzka: Kapitał intelektualny a poziom rozwoju gospodarczego polskich województw – model miękki	124
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regionalne zróżnicowanie kapitału intelektualnego przedsiębiorstw w Polsce	136
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: Rola ekoinnowacji w procesie zrównoważonego rozwoju regionu	147
Katarzyna Szymańska: Innowacyjność regionu jako narzędzie kształtujące kulturę organizacyjną MSP.....	158
Łukasz Mamica: Wzornictwo przemysłowe jako sektor przemysłów kreatywnych.....	168
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Łańcuchy dostaw w kształtowaniu innowacyjności regionów Polski zachodniej.....	178
Patrycja Zwiech: Znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju województwa zachodniopomorskiego.....	190

Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Wsparcie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju województwa łódzkiego.....	201
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Instrumenty finansowe wspierające innowacyjność przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego w świetle badań empirycznych.....	211
Marek Obrębalski: Współczesne problemy polityki regionalnej Unii Europejskiej i Polski.....	218
Bogdan Leszkiewicz: Strategie Unii Europejskiej w zakresie polityki regionalnej.....	228
Tomasz Dorożyński: Polityka spójności Unii Europejskiej a gospodarka lokalna i regionalna.....	236
Ewa Kusideł: Wpływ polityki spójności na konwergencję wewnętrzną w Polsce	246
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Analiza porównawcza województw Polski ze względu na wykorzystanie środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2007–2010	257
Mariusz Wiśniewski: Regionalne zróżnicowanie absorpcji unijnego wsparcia dla polskiej wsi.....	266
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE i JASPERS na rzecz wzrostu gospodarczego	278
Alojzy Zalewski: Rynkowe uwarunkowania konkurencji terytorialnej w świetle inwestycji rzeczowych	290
Małgorzata Leśniak-Johann: Uwarunkowania konkurencji i współpracy w kontekście rozwoju turystyki na pograniczu dolnośląsko-saksońskim. Zarys problemu	300
Emilia Bogacka: Współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego na obszarze nadgranicznym Polski z Niemcami	312
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Karkonoskie parki narodowe (Karkonoski Park Narodowy i Krkonošský Národní Park) a rozwój transgranicznej przestrzeni regionalnej	321
Anna Malina, Dorota Mierzwa: Analiza porównawcza sytuacji makroekonomicznej Polski i krajów ościennych w okresie 20 lat przemian gospodarczych.....	330
Zbigniew Piepiora: Występowanie katastrof naturalnych w Europie i międzynarodowa współpraca w zakresie przeciwdziałania ich skutkom.....	342
Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju regionów basenu Morza Śródziemnego	357
Adam Dąbrowski: Globalizacja a regionalizm	366
Krzysztof Malik: Wybrane metody oceny polityki rozwoju regionu.....	374
Dorota Rynio: Regiony problemowe wobec nowego paradygmatu polityki regionalnej w Polsce	394

Piotr Rzeńca: Parki tematyczne jako czynnik rozwoju gospodarki. Identyfikacja zjawiska.....	405
Renata Lisowska: Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionach zmarginalizowanych na przykładzie województwa łódzkiego.....	416
Aleksandra Koźlak: Transport jako czynnik rozwoju regionalnego	425
Adam Przybyłowski: Inwestycje transportowe w województwie dolnośląskim w aspekcie realizacji strategii zrównoważonego rozwoju	435
Paweł Andrzejczyk: Znaczenie logistyki zwrotnej dla zrównoważonego rozwoju regionu	450
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Wojewódzkie planowanie przestrzenne – istota, możliwości i ograniczenia.....	460
Andrzej Raszkowski: Wybrane aspekty orientacji marketingowej jednostek terytorialnych.....	470
Krzysztof Wiktorowski: Tożsamość regionalna i lokalna jako element zrównoważonego rozwoju regionu zachodniopomorskiego	480
Jan Polski: Efekty zewnętrzne w marketingu urbanistycznym	491
Danuta Stawasz: Regionalne zróżnicowania rozwoju polskich regionów po 10 latach funkcjonowania samorządu terytorialnego	501
Beata Bal-Domańska: Klasyfikacja podregionów Polski szczebla NUTS-3 ze względu na poziom rozwoju gospodarczego	509
Łukasz Mach: Zastosowanie metod wielowymiarowej analizy do oceny potencjału rozwojowego regionów.....	520
Grażyna Karmowska: Porównanie rozwoju subregionów województwa zachodniopomorskiego w latach 1999–2007	530
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stymulowanie zrównoważonego rozwoju w regionie zachodniopomorskim przy wykorzystaniu dobrych praktyk.....	542
Maria Kola-Bezka: Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionu w świetle wyników badania ankietowego mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego	552
Joanna Kosmaczewska: Przedsiębiorczość jako stymulanta turystycznego rozwoju obszarów wiejskich.....	563
Sandra Misiak: Aktywność zawodowa kobiet w województwie zachodniopomorskim	573
Agnieszka Skowronek-Grądział: Analiza porównawcza obszarów wiejskich w zakresie infrastruktury służącej ochronie środowiska	582
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analiza zróżnicowania przestrzennego wydatków na usługi z zakresu oświaty i wychowania w Polsce	594
Anna Majchrzak: Ocena sytuacji finansowej powiatów województwa wielkopolskiego z wykorzystaniem metody Warda	602
Marian Maciejuk: Struktura pomocy publicznej dla przedsiębiorców w Polsce w latach 2006-2009	612

Tomasz Kołakowski: Pomoc publiczna udzielona przez dolnośląskie samorządy podmiotom gospodarczym – dynamika i rodzaje wsparcia.....	623
Andrzej Wasiak: Restrukturyzacja w PKP na przykładzie PKP Energetyka SA	636
Monika Murzyn-Kupisz: Działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego a efekty mnożnikowe w gospodarce lokalnej i regionalnej.....	645
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Wykorzystanie wielowymiarowej analizy dyskryminacyjnej do grupowania wspólnot mieszkaniowych	658
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Działalność eksportowa spółek z udziałem kapitału zagranicznego – regionalne zróżnicowania w Polsce.....	668

Summaries

Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Dynamic classification of the European regional space regarding the level of Output innovation identifiers	28
Marek Szajt: Change in the innovative position of regions in the enlarging European Union.....	38
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innovation and regional development – the soft model	47
Katarzyna Widera: Comparative analysis of the level of innovation in regions.....	55
Elżbieta Sobczak: Statistical analysis of workforce by the intensity of R&D activity in EU countries	65
Malgorzata Markowska: EU regions classification by the dynamics of innovation characteristics (regarding Output)	80
Dariusz Głuszczyk: Regional innovation system – the definitive and the model approach (theoretical discussions).....	89
Andrzej Sztando: Assessment of the regional innovation strategies implementation systems – a study report.....	101
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: The assessment of Polish regions with regard to smart specialization in European space applying fuzzy classification.....	113
Anna Beata Kawka: The influence of human capital quality on regional development.....	123
Iwona Skrodzka: Intellectual capital influence and the level of economic development in Polish regions – the soft model.....	135
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regional differentiation of enterprise intellectual capital in Poland.....	146
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: The role of eco-innovation in the process of sustainable development of a region.....	157

Katarzyna Szymańska: Region innovativeness as a tool shaping the organisational culture of SMEs.....	167
Lukasz Mamica: Industrial design as a sector of creative industries.....	177
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Supply chain in shaping the innovativeness of Western Poland regions	189
Patrycja Zwiech: The importance of human capital in the development of West Pomeranian Voivodeship	200
Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Support for the innovativeness of small and medium-sized enterprises in the development of Łódź Voivodeship.....	210
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Financial instruments supporting the innovativeness of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship in the light of empirical research	217
Marek Obrębalski: Contemporary problems of the regional policy of the European Union and Poland	227
Bogdan Leszkiewicz: Strategies of the European Union regional policy	235
Tomasz Dorożyński: The role of EU cohesion policy in regional and local economy.....	245
Ewa Kusidel: The impact of the cohesion policy on the internal convergence in Poland	256
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Comparative analysis of Polish Nuts 2 level regions from the point of view of the level of using European funds from the European Regional Development Fund for the period between January 2007 and June 2010	265
Mariusz Wiśniewski: Regional diversification of EU support absorption for Polish rural areas.....	277
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE and JASPERS for economic growth.....	289
Alojzy Zalewski: Market determinants of territorial competition in the light of material investments.....	299
Małgorzata Leśniak-Johann: Conditions of the cooperation and competition in tourism in Saxony–Lower Silesian borderland. Selected problems.....	311
Emilia Bogacka: Cooperation in the area of public safety in the Poland–Germany borderland.....	320
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Giant Mountains national parks (KPN and KRNAP) and the development of cross-border regional space	329
Anna Malina, Dorota Mierzwa: A comparative analysis of macroeconomic situation in Poland and neighbouring countries in the 20-year period of structural changes	341
Zbigniew Piepiora: The occurrence of natural disasters in Europe and the international cooperation in the field of counteracting their results	356

Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Determinants of social and economic development of the Mediterranean basin regions.....	365
Adam Dąbrowski: Globalization and regionalization.....	373
Krzysztof Malik: Chosen methods of regional development policy evaluation	393
Dorota Rynio: Problem regions in the face of a new paradigm of the regional policy in Poland	404
Piotr Rzeńca: Theme parks as a factor in the development of economy. An identification of the phenomenon	415
Renata Lisowska: The determinants of SME growth in marginalized regions illustrated with the example of Łódź Voivodeship	424
Aleksandra Koźlak: Transport as a factor of regional development	434
Adam Przybyłowski: Transport investments in Lower Silesian Voivodeship in the context of sustainable development strategy	449
Paweł Andrzejczyk: The significance of reverse logistics for balanced region development.....	459
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Voivodeship spatial planning – the essence, opportunities and constraints	469
Andrzej Raszkowski: Selected aspects of the marketing orientation of territorial units	479
Krzysztof Wiktorowski: Regional and local identity as an element of sustainable development of the West Pomeranian region.....	490
Jan Polski: External effects in urban marketing.....	500
Danuta Stawasz: Regional differences in the development of Polish regions after the establishment of territorial self-government	508
Beata Bal-Domańska: Classification of Polish sub-regions (NUTS-3) by economic development level	519
Łukasz Mach: Application of the methods of multidimensional comparative analysis as a basis for parameters assignment of development potential of regions.....	529
Grażyna Karmowska: A comparison of the development of the subregions of West Pomeranian Voivodeship in 1999-2007.....	541
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stimulating sustainable development in West Pomeranian Voivodeship by using good practices.....	551
Maria Kola-Bezka: Entrepreneurship as a factor of regional development on the basis of the survey results of the residents of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship	562
Joanna Kosmaczewska: Entrepreneurship as a stimulus to tourism development in rural areas	572
Sandra Misiak: Professional activity of women in West Pomeranian Voivodeship.....	581
Agnieszka Skowronek-Grądziel: A comparative analysis of rural areas in the field of environment protection infrastructure	593

Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analysis of spatial differentiation of expenditure on education in Poland.....	601
Anna Majchrzak: Financial standing of counties in Greater Poland Voivodeship assessed with Ward's method.....	611
Marian Maciejuk: The structure of public aid for entrepreneurs in Poland in the period 2006-2009.....	622
Tomasz Kołakowski: Public aid granted to economic entities by Lower Silesian self-governments – dynamics and types of support.....	635
Andrzej Wasiak: Restructuring in PKP illustrated by the case of PKP Energetyka SA.....	644
Monika Murzyn-Kupisz: Activities aimed at preservation of cultural heritage and multiplier effects in the local and regional economy.....	657
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Using the multidimensional discriminant analysis for grouping housing cooperatives.....	667
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Export activity of companies with foreign capital – regional differences in Poland.....	677

Jakub Piecuch, Łukasz Paluch

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONÓW BASENU MORZA ŚRÓDZIEMNEGO

Streszczenie: Opracowanie obejmuje analizę oraz ocenę poziomu rozwoju wybranych regionów basenu Morza Śródziemnego w warunkach obecnego kryzysu finansowego. W analizie wykorzystano zespół zmiennych diagnostycznych, charakteryzujących możliwie najpełniej procesy rozwojowe w ujęciu społecznym i gospodarczym. Zastosowanie metody PERKALA należącej do grupy metod bezwzorcowych pozwoliło na przeprowadzenie rankingu i pogrupowanie obiektów według wartości wskaźników sumarycznych. Badania wykazały, że pomiędzy analizowanymi jednostkami występują istotne dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, o czym świadczą zróżnicowane wartości wyliczonych wskaźników. Źródło danych statystycznych stanowiły informacje zawarte w publikacjach i raportach Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Gospodarczych i Finansowych (AMECO) oraz EUROSTAT.

Słowa kluczowe: regiony, kryzys gospodarczy, państwa basenu Morza Śródziemnego, metoda PERKALA.

1. Wstęp

Początki XXI wieku przyniosły dwa najważniejsze wydarzenia w historii Unii Europejskiej – powołano do życia strefę euro, nastąpiło również rozszerzenie Wspólnoty o państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Na okres ten przypada także największy od kilkudziesięciu lat, a być może w całych dziejach gospodarczych zachodniej Europy, kryzys finansowy. Głównymi aktorami odgrywającymi dziś swe pierwszoplanowe role są państwa basenu Morza Śródziemnego: Grecja, Hiszpania, Portugalia oraz Włochy. Obserwując procesy gospodarcze zachodzące w pierwszych trzech krajach z tej grupy, można stwierdzić, że należą one obecnie do najsłabiej rozwijających się państw wśród piętnastu pierwszych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Pomimo trzech dekad rozwoju w ramach Wspólnoty trudno dziś bowiem mówić o greckim sukcesie płynącym z integracji europejskiej. Świadczy o tym fakt, że Grecja to obecnie państwo, które jako pierwsze w Unii Europejskiej nie jest w stanie spłacać zaciągniętych w trakcie minionych lat zobowiązań finansowych. Dzieje się tak m.in. dlatego, że podjęte w ostatnich latach decyzje dotyczące reform w tym

kraju napotkają coraz większy opór społeczeństwa i nie postępują w wystarczająco szybkim tempie. Nie inaczej sytuacja wygląda w państwach Półwyspu Iberyjskiego. Niski poziom innowacyjności gospodarki Portugalii ogranicza możliwość konkurencji z ekspansją państw azjatyckich, a hiszpański rynek pracy należy obecnie do najmniej stabilnych w Unii Europejskiej. Podobne tendencje występują we Włoszech, co w szczególności dotyczy regionów położonych na Półwyspie Apenińskim. Problemy gospodarcze, których doświadczają państwa basenu Morza Śródziemnego, nie pozostają również bez wpływu na sytuację ich regionów. Realizacja celów polityki regionalnej, tj. osiągnięcie spójności na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej, a także terytorialnej, staje się zatem coraz trudniejsza. Dodatkowo gwałtowny spadek tempa rozwoju państw Wspólnoty finansujących w największym stopniu budżet Unii Europejskiej: Niemiec, Francji czy też Wielkiej Brytanii, skłania i te kraje do poszukiwania oszczędności oraz zmiany dotychczasowych priorytetów polityki regionalnej na takie, które umożliwią im większą w niej partycypację. Można zatem stwierdzić, że problemy Hiszpanii, Portugalii, Grecji i Włoch w strefie euro wzbudzają poważny niepokój o trwałość najbardziej zaawansowanej formy integracji, jaką jest obecnie Unia Europejska.

2. Cel i metodyka badań

Celem opracowania jest wskazanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego w regionach Hiszpanii, Portugalii, Grecji i Włoch oraz zmian, które dokonały się w warunkach obecnego kryzysu finansowego, na tle pozostałych regionów krajów basenu Morza Śródziemnego. Do przeprowadzenia analizy posłużyła wielokryterialna metoda PERKALA, oparta na wartościach wskaźników sumarycznych, wyliczonych z grupy znormalizowanych zmiennych diagnostycznych [Grabowski 1992, s. 176]. Doboru cech dokonano na podstawie przesłanek merytorycznych, tak aby przyjęty ich zestaw czynił zadość postulatowi adekwatności, porównywalności i kompletności informacji statystycznej [Radwan, Paluch 2011, s. 615–624]. Ponadto przyjęte zmienne diagnostyczne charakteryzuje niski stopień skorelowania między sobą oraz względnie wysoka zmienność kształtująca się na poziomie powyżej 10%. Wpływ poszczególnych charakterystyk na procesy rozwojowe badanych regionów określono poprzez ich podział na grupę stymulant ($x_{1(s)}$) i destymulant ($x_{1(d)}$) [Młodak 2006, s. 261]:

- $x_{1(s)}$ – gęstość zaludnienia (liczba ludności przypadająca na 1 km² powierzchni),
- $x_{2(s)}$ – przyrost naturalny (% zmiana w latach 2000–2007),
- $x_{3(s)}$ – wielkość Produktu Krajowego Brutto (€ na jednego zatrudnionego),
- $x_{4(s)}$ – zatrudnienie w sektorze usług (% zatrudnionych ogółem),
- $x_{5(s)}$ – wielkość wydatków na Badania i Rozwój (% produktu krajowego brutto),
- $x_{6(s)}$ – indeks lizboński (wielkość mierząca odległość regionów od osiągnięcia 8 celów lizbońskich),

$x_{7(s)}$ – zmiana wielkości produktu krajowego brutto (% zmiana w latach 2000–2007),

$x_{8(d)}$ – ludność z wykształceniem podstawowym i średnim (% populacji w wieku od 15 do 64 lat),

$x_{9(d)}$ – ludność w wieku nieprodukcyjnym (udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w populacji ogółem),

$x_{10(d)}$ – zatrudnienie w sektorze rolnictwo (% zatrudnionych ogółem),

$x_{11(d)}$ – stopa bezrobocia rejestrowanego (% wśród aktywnych zawodowo),

$x_{12(d)}$ – długotrwale bezrobotni (% bezrobotnych ogółem).

Transformację zmiennych, tj. doprowadzenie ich do porównywalności, przeprowadzono według następujących wzorów normalizacyjnych:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min x_{ij}}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}, \text{ gdy } x_i \in S, \max x_{ij} \neq \min x_{ij},$$

$$z_{ij} = \frac{\max x_{ij} - x_{ij}}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}, \text{ gdy } x_i \in D, \max x_{ij} \neq \min x_{ij}.$$

Przyjęcie wymienionych formuł powoduje, że zmienne znormalizowane przyjmują wartości z przedziału [0, 1], gdzie w przypadku każdej cechy diagnostycznej jej stan uznany za najmniej korzystny jest wartościowany liczbą zero (dla stymulant jest to $\min x_{ij}$, dla destymulant zaś $\max x_{ij}$). Natomiast stan uznany za najbardziej korzystny (dla stymulant jest to $\max x_{ij}$, dla destymulant zaś $\min x_{ij}$) jest wartościowany największą liczbą z przedziału zmienności cech znormalizowanych, tzn. jednością [Kukuła 2000, s. 226]. Warunkiem przeprowadzenia rankingu badanych obiektów było wyznaczenie miary agregatywnej zwanej wskaźnikiem sumarycznym (W), będącej funkcją znormalizowanych zmiennych diagnostycznych przyjętych kategorii rozwoju [Borys 1978, s. 371–82].

$$W = \frac{\sum_{i=1}^n z_i}{n}, (i = 1, 2, \dots, r),$$

gdzie: z_i – zmienna znormalizowana, n – liczba zmiennych znormalizowanych.

Bazując na uporządkowanych nierosnąco wartościach wskaźników (W), badane jednostki podzielono na trzy grupy. Klasyfikację regionów wybranych do analizy państw (Hiszpanii, Portugalii, Grecji i Włoch) przeprowadzono za pomocą średniej arytmetycznej – W_{sr} i odchylenia standardowego – $S(W_{sr})$. Wartości te wyznaczono na podstawie znormalizowanych zmiennych, charakteryzujących poziom rozwoju regionów wszystkich państw basenu Morza Śródziemnego, tj. Hiszpanii, Portugalii, Grecji, Włoch, Francji, Słowenii, Cypru i Malty. Wybrano takie kryterium podziału z tej racji, że wyznaczone wskaźniki wykazywały rozkład normalny, co pozwoliło na zastosowanie niżej wymienionych miar:

$$W_{sr} = \frac{\sum_{i=1}^n \bar{z}_j}{n} \quad S(W_{sr}) = \sqrt{\frac{(\sum_{i=1}^n z_{ij} - \bar{z}_j)^2}{n}}$$

Podziału regionów na trzy grupy (A, B, C) dokonano, stosując poniższe formuły:

$$\text{grupa A} / W \geq W_{sr} + S(W_{sr})$$

- regiony o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego,

$$\text{grupa B} / W \in [W_{sr}, W_{sr} + S(W_{sr})]; \quad W \in [W_{sr} - S(W_{sr}), W_{sr}]$$

- regiony o średnim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego,

$$\text{grupa C} / W \leq W_{sr} - S(W_{sr})$$

- regiony o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

W pracy wykorzystano bazę danych statystycznych zawartych w opracowaniach i raportach EUROSTAT i OECD oraz AMECO – Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Gospodarczych i Finansowych. Wartości przyjętych zmiennych diagnostycznych dotyczą roku 2007 i 2008, wyjątek stanowią zmienne x_2 i x_7 , dla których obliczono procentową zmianę za lata 2000–2007.

3. Wyniki i dyskusja

Perturbacje gospodarcze, których doświadczają dziś państwa basenu Morza Śródziemnego – Hiszpania, Grecja, Portugalia czy też Włochy, mają korzenie zarówno w stale oddziałujących czynnikach endogenicznych, jak i w ścisłych relacjach międzynarodowych oraz mechanizmach transmisji problemów gospodarczych z rynków globalnych na rynki krajowe. Ważnym czynnikiem, funkcjonującym jako akcelerator kryzysu gospodarczego, stał się ścisły charakter powiązań systemów gospodarczych współczesnych państw i globalnych instytucji finansowych. W przypadku analizowanych krajów basenu Morza Śródziemnego restrykcyjne regulacje systemów nadzoru bankowego zminimalizowały początkowo bezpośrednie objawy kryzysu, a większość banków nie została zagrożona posiadaniem toksycznych aktywów. Dlatego też pierwsze konsekwencje kryzysu finansowego okazały się znacznie mniej dotkliwe w porównaniu ze zmianami, jakie miały miejsce w Stanach Zjednoczonych. Z biegiem czasu nie udało się jednak uniknąć długofalowych negatywnych efektów kryzysu. U źródeł gwałtownej recesji gospodarczej znalazło się m.in. pęknięcie spekulacyjnej bańki na rynku nieruchomości, a przede wszystkim dynamiczny spadek popytu jako następstwa drastycznego ograniczenia linii kredytowych i załamania handlu światowego. Przemiany dokonujące się w sferze popytowej wywołały zatem efekt domina, polegający na dynamicznym spadku tempa rozwoju gospodarczego i narastających problemach na rynku pracy (tab. 1).

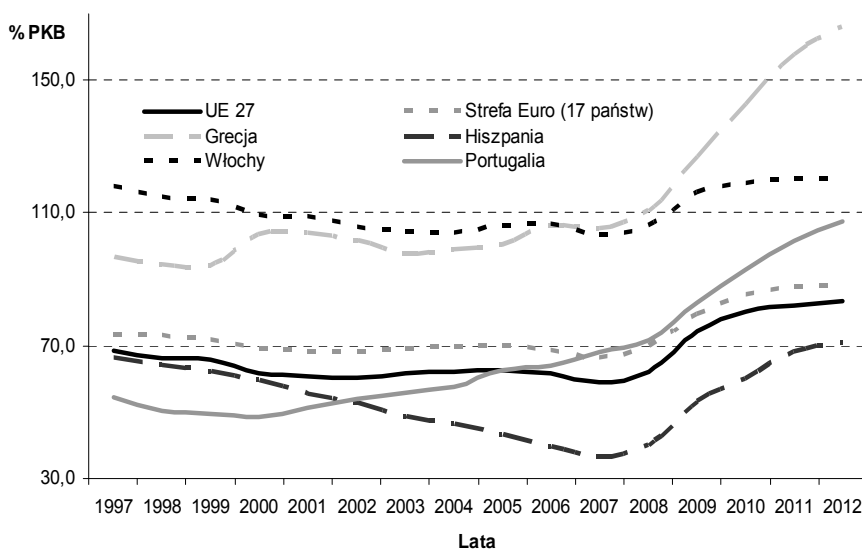
Tabela 1. Zmiany poziomu realnego PKB i stopy bezrobocia w państwach basenu Morza Śródziemnego w latach 2007–2010 (w %)

Lp.	Wyszczególnienie	2007		2008		2009		2010	
		PKB	stopa bezrobocia	PKB	stopa bezrobocia	PKB	stopa bezrobocia	PKB	stopa bezrobocia
1	UE 27	3,0	7,2	0,5	7,1	-4,3	9	1,8	9,7
2	Strefa euro (17 państw)	2,8	7,6	0,4	7,6	-4,2	9,6	1,8	10,1
3	Grecja	4,3	8,3	1,0	7,7	-2,0	9,5	-4,5	12,6
4	Hiszpania	3,6	8,3	0,9	11,3	-3,7	18	-0,1	20,1
5	Włochy	1,5	6,1	-1,3	6,7	-5,2	7,8	1,3	8,4
6	Portugalia	2,4	8,9	0,0	8,5	-2,5	10,6	1,3	12,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: European Commission, Statistical Annex of European Economy. Spring 2011, European Economy no. 1/2011, s. 34, 48.

W Portugalii ujemne tempo wzrostu gospodarczego w 2009 r. wyniosło 2,5% PKB i pomimo niewielkiego wzrostu w roku 2010 nic nie wskazuje na to, by w latach 2011–2012 gospodarka tego kraju uniknęła ponownej recesji. Problemy w sferze gospodarczej znalazły także odzwierciedlenie w przemianach dokonujących się na rynku pracy. Od kilku lat systematycznie zwiększa się bowiem liczba osób bezrobotnych, a stopa bezrobocia w drugim kwartale 2011 r. osiągnęła poziom 12,1% i nadal rośnie [European Commission 2011, s. 199]. W kolejnym państwie Półwyspu Iberyjskiego – Hiszpanii w 2009 r. poziom realnego PKB obniżył się o 3,7%, a stopa bezrobocia osiągnęła 19%, tj. poziom nienotowany od połowy lat 90. Kolejny rok przyniósł dalsze pogorszenie sytuacji gospodarczej w postaci spadku tempa rozwoju o 0,1% PKB i przekroczenia przez stopę bezrobocia poziomu 20%. Dopiero w drugim kwartale 2011 r. wzrost gospodarczy wyniósł 0,7% PKB, jednak stopa bezrobocia osiągnęła poziom 20,9%, przy szacunkach Komisji Europejskiej wskazujących na dalszy jej wzrost w kolejnych latach [Instituto Nacional de Estadística 2011, s. 7]. Spadek tempa rozwoju gospodarczego we Włoszech był jeszcze głębszy, gdyż w 2009 r. wyniósł ponad 5%, przy tendencji wzrostowej w roku 2010 do poziomu 1,3%. Stopa bezrobocia w tym państwie wykazuje nadal wartości poniżej średniej dla UE27 (8% zasobu siły roboczej w lipcu 2011). W najtrudniejszej sytuacji znajduje się dziś Grecja. W 2009 r. recesja wywołała spadek poziomu PKB o 2%, a w roku 2010 r. o ponad 4%. Ostatnie dane greckiego urzędu statystycznego wskazują na obniżenie poziomu PKB w trzech ostatnich kwartałach o 7–8% [Hellenic Statistical Authority, Quarterly National Accounts 2011, s. 4]. Przyczyną pogłębienia recesji w Grecji są dziś przede wszystkim cięcia wydatków i inwestycji publicznych [OECD... 2010, s. 139–141]. W drugiej połowie 2010 r. nastąpił spadek popytu konsumpcyjnego wywołany istotnym pogorszeniem sytuacji na rynku pracy, restrykcyjną polityką fiskalną rządu oraz spowolnieniem akcji kredytowej banków. W lipcu 2011 r. stopa bezrobocia wzrosła do najwyższego od momentu integracji poziomu 16%, [Hellenic Statistical Authority, Labour Force Survey 2011, s. 2].

Sytuacja w analizowanych państwach jest niezwykle poważna również ze względu na systematycznie rosnący deficyt budżetowy, który wpisuje się w pozostałe problemy gospodarek krajów basenu Morza Śródziemnego – bezrobocie, szarą strefę i spadek dochodów z podatków, będący efektem ograniczenia aktywności gospodarczej przedsiębiorców. Najwyższy poziom deficytu budżetowego, który w 2010 r. wyniósł 143% PKB, obserwowany jest w Grecji. Niewiele niższy we Włoszech, tj. 119%. Poziom długu publicznego w Portugalii i Hiszpanii jest niższy i nie przekracza wartości średniej dla UE27. Przygotowane przez Komisję Europejską prognozy wskazują dodatkowo na dalszy wzrost długu publicznego w tych państwach w kolejnych latach (rys. 1).



Rys. 1. Ewolucja długu publicznego w państwach basenu Morza Śródziemnego w latach 1997–2010 wraz z prognozami na lata 2011–2012 (jako % PKB)

Źródło: [AMECO... 2011].

Niestabilna sytuacja gospodarcza Włoch, Portugalii, Grecji i Hiszpanii przekłada się bezpośrednio na problemy ich jednostek administracyjnych – regionów. Świadczą o tym zróżnicowane wartości uzyskanych wskaźników sumarycznych PERKALA. Zastosowanie tego rodzaju wielkości, będących funkcją jednej lub wielu cech diagnostycznych, przedstawia statystyczny obraz poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego i umożliwia określenie pozycji badanych jednostek względem siebie. Na podstawie wyliczonych wartości wskaźnika sumarycznego można wskazać te regiony, które pomimo pogłębiającego się kryzysu gospodarczego charakteryzuje względnie wysoki poziom rozwoju gospodarczego i relatywnie dobra sytuacja na rynku pracy na tle pozostałych regionów basenu Morza Śródziemnego (tab. 2).

Tabela 2. Klasyfikacja regionów wybranych państw basenu Morza Śródziemnego według sumarycznego wskaźnika rozwoju społeczno-ekonomicznego

Region	Państwo	W	Grupa	Region	Państwo	W	Grupa
Madrid	H	0,811	A	Abruzzo	W	0,439	A
País Vasco	H	0,697	A	Kriti	G	0,432	A
Navarra	H	0,659	A	Notio Aigaio	G	0,428	B
Cataluña	H	0,646	A	Ceuta	H	0,417	B
Lazio	W	0,608	A	Extremadura	H	0,397	B
Valencia	H	0,599	A	Melilla	H	0,395	B
La Rioja	H	0,592	A	Campania	W	0,393	B
Illes Balears	H	0,591	A	Andalucía	H	0,391	B
Lisboa	P	0,590	A	Algarve	P	0,388	B
Cantabria	H	0,586	A	Madeira	P	0,377	B
Attiki	G	0,580	A	Ionia Nisia	G	0,373	B
Aragón	H	0,569	A	Sardegna	W	0,369	B
Canarias	H	0,569	A	Kentriki Makedonia	G	0,365	B
Lombardia	W	0,556	A	Sicilia	W	0,330	B
Región de Murcia	H	0,549	A	Molise	W	0,329	B
Trento	W	0,545	A	Puglia	W	0,329	B
Emilia-Romagna	W	0,528	A	Voreio Aigaio	G	0,324	B
Asturia	H	0,525	A	Açores	P	0,322	B
Galicia	H	0,507	A	Dytiki Ellada	G	0,316	C
Castilla y León	H	0,506	A	Norte	P	0,314	C
Liguria	W	0,504	A	Basilicata	W	0,311	C
Veneto	W	0,494	A	Ipeiros	G	0,301	C
Piemonte	W	0,493	A	Alentejo	P	0,294	C
Toscana	W	0,491	A	Centro	P	0,287	C
Friuli-Venezia Giulia	W	0,488	A	Thessalia	G	0,283	C
Bolzano	W	0,479	A	Dytiki Makedonia	G	0,253	C
Castilla-La Mancha	H	0,470	A	Anatoliki Makedonia, Thraki	G	0,233	C
Umbria	W	0,454	A	Stereia Ellada	G	0,226	C
Valle d'Aosta	W	0,452	A	Peloponnisos	G	0,222	C
Marche	W	0,447	A				

Objaśnienia do tabeli: W – wartość wskaźnika sumarycznego; H – Hiszpania, W – Włochy, G – Grecja, P – Portugalia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT (www.epp.eurostat.ec.europa.eu [2011]) i OECD (www.oecd.org [2011]).

W grupie o najwyższym poziomie rozwoju (A) znalazły się przede wszystkim hiszpańskie wspólnoty autonomiczne położone w pobliżu granicy francuskiej (Madryst, Kraj Basków, Nawarra, Katalonia, Aragonia czy La Rioja). Należą tu także jednostki ukierunkowane głównie na świadczenie usług turystycznych: Baleary, Wyspy Kanaryjskie czy Walencja. Obok hiszpańskich wspólnot autonomicznych do grupy tej zaliczono też regiony północnych Włoch, które tradycyjnie uważane były za wysoko rozwinięte obszary Unii Europejskiej. Jednostkami o najmocniejszej pozycji we wszystkich czterech analizowanych państwach są tzw. regiony stołeczne. Wraz z wymienionym Madrytem zaliczyć tu można włoskie Lacjum, portugalską Lizbonę oraz grecką Attykę. Wyraźna mozaika przynależności do poszczególnych państw charakteryzuje jednostki, które znalazły się w grupie o średnim poziomie rozwoju (B). Regiony te wykazują niską stabilność na rynku pracy przy słabym poziomie innowacyjności ich gospodarki. Grupę regionów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego (C) stanowią przede wszystkim jednostki administracyjne dwóch krajów: Grecji i Portugalii. Jest to konsekwencją ich peryferyjnego położenia oraz tradycyjnej struktury gospodarki i jej niskiej konkurencyjności. Wymienione czynniki w istotnym zakresie wzmacniają zatem poważne problemy ekonomiczne, będące rezultatem trwającego obecnie globalnego kryzysu finansowego.

4. Podsumowanie

Przemiany ekonomiczne dokonujące się w skali globalnej w ostatnich latach nie wpłynęły pozytywnie na kondycję gospodarek analizowanych państw basenu Morza Śródziemnego. Globalny kryzys finansowy, któremu początek dała zapaść na rynku pożyczek hipotecznych w Stanach Zjednoczonych, odcisnął wyraźne piętno na większości z nich. Wśród najbardziej zagrożonych krajów Unii Europejskiej wymieniane są przede wszystkim Grecja, Hiszpania, Portugalia i Włochy. Turbulencje na rynkach światowych spowodowały, że w państwach tych nawet sprawnie funkcjonujące instytucje finansowe mają obecnie trudności z pozyskaniem kapitału na prowadzenie działalności gospodarczej. Pomimo że sytuacja w analizowanych krajach różni się od siebie wyraźnie, to jednak jest bardzo poważna, głównie ze względu na systematycznie rosnący dług publiczny i deficyt budżetowy, jak również brak poprawy na rynku pracy. Przeprowadzona analiza wykazała, że czynnikami utrudniającymi ograniczanie skutków kryzysu gospodarczego są także istniejące dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów badanych państw. Wymiar regionalny rozwoju gospodarczego i społecznego przekłada się bowiem bezpośrednio na poziom stabilności szczebla centralnego. Dlatego też diagnoza uwarunkowań rozwojowych powinna dotyczyć w pierwszej kolejności mniejszych jednostek administracyjnych, w których poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej determinuje sukces całego kraju. Należy także pamiętać, że warunkiem utrzymania relatywnie dobrej sytuacji w gospodarce jest obranie kursu na reformy ekonomiczne, nawet jeżeli nie wzbudzają one społecznego entuzjazmu.

Literatura

- AMECO, Annual macro-economic database of the European Commission's Directorate General for Economic and Financial Affairs, <http://ec.europa.eu> [18.08.2011].
- Borys T. [1978], *Propozycja agregatywnej miary rozwoju obiektów*, „Przegląd Statystyczny”, XXV, 3, Warszawa, s. 371–382.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, Πειραιάς, 9 Μαρτίου 2011.
- European Commission, *Fifth report on economic, social and territorial cohesion: Investing in Europe's future*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2010.
- European Commission, *Fourth report on economic and social cohesion: Growing Regions, growing Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2007.
- Grabiński T. [1992], *Metody aksonometrii*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków.
- Hellenic Statistical Authority, Quarterly National Accounts: 2nd Quarter 2011, June 2011, Piraeus 2011, s. 4.
- Hellenic Statistical Authority, Labour Force Survey: June 2011, Piraeus 2011, s. 2.
- Kukuła K. [2000], *Metoda unitaryzacji zerowanej*, PWN, Warszawa.
- Instituto Nacional de Estadística, *Encuesta de Población Activa (EPA)*. Segundo trimestre de 2011, 29 de julio de 2011.
- Młodak A. [2006], *Analiza statystyczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa.
- OECD Economic Outlook, vol. 2010/1, no. 87, May, OECD 2010, s. 139–141.
- Radwan A., Paluch Ł. [2011], *Typologia powiatów ziemskich województwa małopolskiego ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i środowiskowego*, [w:] *Polityka ekonomiczna*, red. J. Sokołowski, M. Sosnowski, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 615–624.

DETERMINANTS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE MEDITERRANEAN BASIN REGIONS

Summary: The elaboration includes the analysis and the appraisal of the development of the Mediterranean basin regions in conditions of the global crisis of finance. In the analyses the authors used the groups of diagnostics variables which describe the full process of development with respect to two dimensions: social and economic. The appliance of PERKAL method, which belongs to the non-model groups, allowed carrying out the ranking and grouping the objects according to the summary indexes value. The study showed that between units there are essential disproportions in the level of socio-economic. In the elaboration the authors used statistical data contained in the publications and reports of OECD, AMECO and EUROSTAT.

Keywords: regions, economic crisis, Mediterranean basin countries, PERKAL method.